

VRABCI, STRNADI, KOSI

A přece přišlo na mne něco jako pochybnosti. Mám jak známo jisté sympatie k božím tvorům, žijícím a rostoucím samozřejměji než člověk. Pokud žijí volně a přijdou nejméně ve styk s lidmi, zdá se mi na nich všechno krásným a ušlechtilým. I dravost. Natož ptačí píseň! Teď na jaře takměř denně zapadnu v lesní ticha, znějící ptačími zpěvy a hvizdy. Snad jich někdy neslyším, naslouchaje v sebe; ale slyším-li je, koupám se v nich jako v řece, která již nebodá, ale je laskavá jako dívčí ruka. V takové květnové lázni tedy pomyslil jsem si nedávno, nechybujeme-li snad my básníci, kteří považujeme své zpívání za těžké řemeslo, a neměli-li bychom zcela prostě a neučeně pohvizdovati si a popěvovati jako ptáci...

Konečně! zvolá velmi laskavý čtenář, konečně svítá v tobě poznání, ocitáš se na pravé cestě. Trochu ovšem dlouho to trvalo, ale ještě může z tebe něco býti. Dával-li jsi nám až dosud tu a tam dobré básně, teď nám dáš lyriku a hotové dílo!

Bohužel, také tentokrát zklamou očekávání čtenáře velmi laskavého a upřímně toužícího konstatovati, že přicházím již k rozumu. Můj nápad, tak velice podobný Názoru Obecnému, nedočkal se dlouhého věku. Zhynul druhého dne ráno, za humny naší dědiny, kam jsem si vyšel poslechnout, co nám radí vrabci, strnadi, kosi, vzpomenuv doporučení pesimistického básníka.

Teď na jaře nehopkují mi tito ptáci již před okny, nehledají tu pamlsků. Vystřídala je slyšitelnější děcka s kuličkami a ptáci vedou si po domácku až o kousek dále, na tišších a bezpečnějších místech.

Bylo tedy ráno a kolem několik akátů. Pak ploty a ovocné zahrady. Sotva jsem se objevil, kos na nedaleké jabloni zahvízdal se ženskou jizlivostí: „Pan básník! Vidíš ho! Pan básník!“ Tu vrabci a strnadi v akátech, také pěnice myslím a z dálky špačci spustili posměšný povyk.

Slova jsem jim nerozuměl v tom křiku, ale nadávali mi asi. Bavilo mne to. Upřímně řečeno, dvacet let baví mne již taková alotria, aniž jsem tím unaven častěji, než jest přirozeno, když uvážíme, že se člověk nevyspí pokaždé stejně dobře.

5 Usedl jsem si do trávy vedle cesty. Naproti na akátě, pět kroků přede mnou sedělo rozčepejřené vrabčisko, sameček. Křičel velmi energicky, v důstojných intervalech, aby se příliš neunavil, a pokukoval stále žárlivě po své družce nedaleko hopkující. Mimoto hleděl na mne a já
10 na něho. A poněvadž jsem se nehýbal a jen se usmíval, zaleskl se také v jeho očičkách jakýsi smířlivý smích a pak, když jsme tu tedy již tak seděli naproti sobě a projevíli dobrou vůli, vyvinul se mezi námi tenhle dialog:

„Kamaráde, proč mi laješ?“ počal jsem.

15 „Čim, poněvadž si myslíš, čim, že také umíš zpívat, čim čim čim.“

„Inu, kamaráde, činíme to každý jinak. Tys pták, já člověk. Tvou píseň posuzuje tvá samička, mou bohužel čeští kritikové.“

20 „Čimčarara, látáš ji jako krejčí.“

„Což ty nemyslíš na to, co zpíváš?“

„Čim, mně to jde z hrdla, z duše, ze srdce. Čim čim čim. Nač však ta řeč!“

A vrabčisko zdvihlo hlavu, nadulo se poněkud a spustilo:

25 *Čimčarara čim čim čim,
čim čim čim čimčarara,
čimčarara čim čim čim,
čim čim čim čimčarara.*

Přehlušilo to všechny ptáky; ztichli, ale nikoli nadlouho.
30 Už tu byl strnad, jarně žlutý, skoro jako kanár, celý rozohněný konkurenčním úsilím:

35 *Cvrlík lík lík,
cvrlílik,
cvrlík lík lík,
cvrlílik.*

Koncert počal znovu. Byl teď velmi vážně míněn, nikoli posměšně; celkem však nelišil se valně od předešlého. Špaček seděl na špičce topolu, jehož vršek mohl jsem ještě zahlédnouti, a vrzal ze všech sil jako pila dole u řeky; kos pokoušel se hvízdát nejlíbezněji, ale nedalo mu to a stále se přerušoval jizlivě: „Slyšíš ho, slyšíš ho! Pan básník! Máš ho vidět!“ Ale konkurenční horlivost zmocnila se nakonec všech a v pěveckém turnaji zapomněli na mne. Lekce, kterou mi dali, byla ostatně dostatečná. Odplížil jsem se pomalu, abych jich nevyrušil. Vždyť jsou to ptáci, a květnové ráno je tak krásné! Odcházel jsem k lesu, a čím více jsem se vzdaloval, tím splývala více směsice ptačích hlasů v milý chorál, v jarý zpěv jarního jitra...

Šťastní ptáci! Toho záviděnímohdného osudu jejich! Jak dobře mají to zařízeno ti vrabci, strnadi, kosi! A což teprve drozdi a slavíci! Po otcích zdědí svou píseň a pak stačí, aby otevřeli zobáček, a zpěv se již hrne. Zpěv z duše a ze srdce. Zpěv současně tradiční, klasický, národní.

Není tedy pranic divno, domnívají-li se lidé, že to, co dovedou pouzí ptáci, mají dovésti i básníci bohem posvěcení. Sedni si na bidélko, zdvihni hlavu, napni hrdlo, přivři oči a spusť! Z duše a ze srdce. Jak ti zobák narostl. —

Takhle ovšem si toho nepředstavuji. A vůbec: nebyly to pochybnosti, které mne napadly onoho dne. Byl to spíše nějaký stesk, který by se dal opsati asi takto: Jak snadny jsou písňě ptákům, jak těžké jsou básně básníkům!

Čtyři pětiny dnešních poetů jsou ovšem jiného mínění. Vždyť verše z nich plynou skutečně jako píseň a štěbot z hrdla ptačího:

*Čimčarara čim čim čim,
čim čim čim čimčarara...*

Anebo:

*Čim čim čim čimčarara,
čimčarara čim čim čim...*

Vrabce by dokonce tihle zahanbili, i strnady, drozdy, ba i slavíky. Mají nejen jako ptáci píseň stále pohotově, ale i když je to píseň věčně stejná, není koneckonců přece jen

stále táž jako u ptáků. Existují aspoň lidé, kteří jsou přesvědčeni, že to není stále totéž, poněvadž slova jsou po každé jinak smísená. Čehož ptáci ovšem nedovedou.

Sám nemám o tom valných zkušeností, neboť nečtu
5 snadné a obecné lyriky. Je-li i člověk často nucen činiti věci, které ho mrzí, vyhýbá se aspoň těm, které ho nudí. Lekce, kterou mi dali vrabci, strnadi, kosi u nás za humny, posílila mne jen v tom odporu. Švitořící ptáci připomněli mně prostě, že to, co je hezké u nich, je docela nepěkné
10 u lidí. Pesimistický básník neposlal mne na správnou adresu. Budme přirození! volá každé ptačí gesto. To je rada navýsost správná, ale s jednou podmínkou: jsme-li přirození jako lidé, a nikoli jako zvířata. Kdybychom byli třeba přirození jen jako ptáci, kteří se přece chovají poměrně diskrétně, sebral by nás policajt a soudce dal by
15 nám za naši přirozenost několik měsíců. A lyrika čtyř pětina básníků je nudná a povážlivě lhostejná celému světu jen proto, že je tak přirozená a bezstarostná jako vrabčí čimčarování. K čimčarujícímu vrabci, k hvizdajícímu kosu,
20 k tlukoucímu slavíku můžeme poslati snad švitořící slečinku, aby se u nich poučila, že všechno má mít svou míru, ač i tu riskujeme, že slečinka odvolá se na svou kulturu a připomene nám spíše kultivovaného kanára, který také řve po celý den. Básníci však nemohou se učit u ptáků,
25 básníkům nutno ponechat básníky.

Všechno ptačí ptákům, všechno lidské lidem.

Čimčarara čim čim čim... Bylo již velmi zle s českou lyrikou, poněvadž jsme neslyšeli takměř nic jiného než toto, ve sterých variacích. Je s ní poněkud lépe, poněvadž lyrikové začali myslet, učit se, usilovat a ostatní lidé naslouchat,
30 zlobit se, uvažovat.

Opakuji však: volání po přirozenosti má svou cenu. Nutno jen zůstat na lidské půdě. Jakmile však činíme z básníka ptáka, který „má své hrdlo, a jak umí, zpívá,“
35 jsme bližší umělecké pověře, která vidí v poetovi zázrak, než přirozenému názoru, že básník není nic jiného než talentovaný a poctivý dělník. Věříme-li, že každé lyrické čimčarování je dar boží, jež znehodnocujeme, jakmile jej

podrobujeme vědomé tvárné kázni a příkazům složitého
métier, je to stejně falešné „náboženství“ jako ono, jehož
kult s ohromnými slovy provozuje naše esejistická škola,
svými epigony ještě hůře než svými mistry. Falešné a ne- 5
přirozené, třebaže v jádru poctivější než slavnostní obska-
kování oltářů umění, kterým se maskuje mizerné literární
politikaření.

Přirozený názor všude v umění jest jediný ten, který
předpokládá, že umělecké dílo vzniká na samozřejmém
podkladě talentu jako důsledek odborné *znalosti* a tvárné 10
poctivosti. Jediné o métier a morálnost musí se jednati nám
v umění, jakmile konstatovali jsme talent. Hatmatilka ese-
jistů, toužících po nějakém záhadném „tvůrčím činu“ a
hledajících v básníku uskutečnění „nejvyššího typu člo- 15
věka“, jsou prázdná slova, literární klerikalism. A stejně
nicotné je fňukavé volání po nějaké zázračné bezprostřed-
nosti. Taková bezprostřednost může v oblastech umění
znamenati jen jedno: geniálnickou nedbalost, která to, co
vrhla na papír nebo na plátno, považuje za definitivní
plod posvěcené chvíle, k němuž netřeba se již vraceti, 20
a která talent pokládá za suverénní fond, s nímž nedá se
nic činiti. Krátce: tu i tam hledají a čekají se zázraky,
nikoli poctivá práce o talent opřená, métier nikoli jen talen-
tem, ale i tvárnou morálností ospravedlněné.

Mezi těmi, kdož s uměním tak neb onak žijí, jsou a bu- 25
dou vždy dvě kategorie lidí: jedni milují výraz zcela jasný
a prostý, druzí výraz složitý, ba i záhadný. I když člověk
vědomě nedává přednost ani tomu, ani onomu, bezděky
poután je přece jedním více než druhým. Sáhnu vždy
raději po Baudelairovi, Rimbaudovi, Verhaerenovi než po 30
některém básníku „lehkém“. Pro kamaráda X existuje opět
více Musset, Heine, Verlaine. Tento různý vkus není však
ještě důvod k tomu, aby milovníci „lehké“ poezie posílali
nás, milovníky výrazu složitého, do učení k vrabcům,
strnadům, kosům, abychom u nich pochopili cenu samo- 35
zřejmého, bezprostředního, prostého tvaru. Jedná-li se
skutečně o výraz básnický, a nikoli o pouhé a opravdu snad-
né čimčarování po vzoru vrabčiska z onoho mého dne za

humny naší dědiny, nemůže nikdo jen tak beze všeho a priori tvrditi, že takový jednoduchý výraz je skutečně samozřejmější, bezprostřednější, krátce: méně *pracný* než výraz složitý. Jsou prostě básně prosté a průzračné jako
5 lesní pramen, při nichž čtenáři ani ve snu nenapadne, že ve skutečnosti stály mnoho a mnoho práce, doslovně: *práce*, velmi „prozaického“ rvaní se se slovy. A jsou básně velmi složité, které v šťastné chvíli vyplynou z mysli básníkovy jako po provázku. Ovšem i naopak je tomu, a pokaždé
10 jinak. Básník sám nemůže předvídati, mnoho-li práce dá mu ta neb ona báseň. Tím méně mohou o tom říci něco naši kritikové dle dojmu, který na ně báseň činí. Škatulkují nás a naše básně pravidelně dle jejich obsahu, zřídka dle jejich ducha, ale takměř nikdy jich neposuzují na základě
15 tvárných zásad, dle nichž jsou dělány.

Dě-lá-ny. Každá poctivá báseň je dělána. Se zdarem nebo beze zdu, ale dě-lá-na. Dá-li se o ní říci, že je „dělaná“, nepovedla se prostě, ale to neznamena, že báseň povedená, dobrá vznikla bez práce vědomé a odborné.
20 Báseň jako každé umělecké dílo je lidské dílo a vzniká za týchž podstatně podmínek jako kterýkoli jiný produkt tvůrčí lidské činnosti; jsou tedy přirozena zde toliko jedna měřítko: odborná, a nikoli náboženská, pověrečná. S vírou v zázraky nedojdeme ani v umění nikam.

25 Umění je těžké métier, žádná mystika. Překonává-li talent jedněch snadněji nepovolnost tvárné hmoty než talent druhých, není to vždy šťastný případ uměleckého organismu: někdy pracujeme snadno jen proto, že jsme si zvolili blízký cíl, maličký úkol. Anebo že se opakujeme.
30 Lidští vrabci, strnadi, kosi nepovažují ovšem otvírání zobáku za docela nic těžkého. Jest jim snadnější než nejsnadnější improvizace; je to zvyk...

Tedy, čtenáři velmi laskavý a znova zklamáný, nepomohla mi lekce ptačí tak, jak jsi si myslil. Rozmilé čimčarování vrabčí připomnělo mi jen, jak směšné jest, čimčaruje-li člověk. A znova jsem si uvědomil, že lidské básnění jest něco zcela jiného, stejně málo snadného jako zázračného: jest métier, k němuž vedle talentu dlužno míti také

trochu odborného vzdělání a odborné zkušenosti, při nichž Verhaerenova kniha básní přece jen hraje důležitější úlohu než pohled zvědavé babky.

Je to také métier, při němž musí mít člověk, zejména u nás, neobyčejně dobrý žaludek. Hlavně když sympatizuje se skutečnými bouřliváky, předzvěští obnovy vyschlých zdrojů, když se skutečně nesmiřuje s obecnou hloupostí a zlovlností z lásky k životu a ruchu a když se skutečně nebojí jíti s mladou dobrou rotou. 5